

İBNU'L-VERDÎ VE EL-KASÎDETU'L- LÂMİYYE'SÎ

*Tacettin UZUN**

Summary:

İbnu'l-Verdî (691-749/1292-1349) is famous in fields of history, al-fıqh, language and literature. İbnu'l Verdi, who is a Syrian, left behind a number of books. Al-Qasedatu'l-lamiyyah -or Nasîhatu'l-Ihvan and Murşîdetu'l-Hillan- is a book of poetry consisting some advices. In this article we want to give a brief information about İbnu'l-Verdî and to give Al-Qasedatu'l-lamiyyah in Arabic and also in Turkish.

Keywords: İbnu'l-Verdî, Al-Qasedatu'l-lamiyyah, Nasîhat.

Anahtar kelimeler: İbnu'l-Verdî, el-Kasîdetu'l-lâmiyye, Nasîhat.

İbnu'l-Verdî diye meşhur olan Zeynuddîn Ebû Hafs Ömer b. el-Muzaffer, tarih, fıkıh, dil ve edebiyat alanlarında isim yapmış şair bir zattır.¹ 691/1292 yılında Kuzey Suriye'deki Ma'arratu'n-Nu'mân'da doğan İbnu'l-Verdî iyi bir dil, edebiyat ve hukuk tahsilî yaptı. Bir süre kadılık görevinde bulundu, 749/1349 yılında Haleb'te vebaya tutularak öldü². Geride şu eserleri bırakmıştır:

Dîvan, “el-Kasîdetu'l-lâmiyye”, diğer adıyla “Nasîhatu'l-ihvan ve murşîdetu'l-hillân”, Dav'u'd-durra 'alâ Elfiyyeti İbn Mu'tî, Tetimmetu'l-Muhtasar fî ahbâri'l-beşer, Elfiyyetu İbni'l-Verdî fî ta'bîri'l-menâmât, et-Tuhfetu'l-verdiyye fî muşkileti'l-i'râb, el-Behcetu'l-verdiyye (Behcetu'l-Hâvî), Makâmâtu İbni'l-Verdî, el-Kevâkibu's-sâriye fî mi'eti câriye, el-Vesâilu'l-muhezzebe fî'l-mesâili'l-mulakkabe, eş-Şihâbu's-sâkıb ve'l-'itâbu'l-vâsib el-vâkı' bi-zevi'n-nihali'l-kevâzib, Tahrîru'l-hasâsa fî teysîri'l-Hulâsa, Şerhu Elfiyyeti İbn

* Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâğatı Anabilim Dalı Öğretim üyesi, Prof. Dr., tacuzun@yahoo.com

¹ İbnu'l-İmâd, Şezerâtu'z-zehab, Dâru'l-Fıkr, III/161; Ömer Rıza Kehhâle, Mu'cemu'l-muellifîn, Beyrut, Mektebetu'l-Musennâ, IV/3; Ignace Goldziher, Klasik Arap Literatürü (çeviren: Azmi Yüksel-Rahmi Er) Ankara, İmaj Yayınları, 1993, s.166.

² Clément Huart, Arab ve İslâm Edebiyatı, (çeviren: Cemal Sezgin), Ankara, Tisa Matbaacılık, s.327.

Mâlik, Ahvâlu'l-kıyâme, el-Es'ile ve'l-ecvibe, el-Hufye li'l-hırka, Lağz manzûm ve cevâbu's-Safedî 'anhu, Nevâdiru'l-ğarâib ve mevâridu'l-'acâib, Risâle fi'l-futuvve, Risâle fi havâssı'l-a'dâd, Mufâharatu's-seyf ve'l-kalem, Safvu'r-rahîk fi vasfı'l-harîk, Manzûme fi ş-şuhûdî's-sev' ve't-taharruz minhum, el-Minah, el-Lubâb fi 'ilmi'l-i'râb, ed-Durra, Ebkâru'l-efkâr fi muşkili'l-ahbâr, Tezkiratu'l-ğarîb, Mantıku't-tayr, Tetimmetu Târîhi sâhibi Hamâ, Şi'ru munâsebât.³

İbnu'l-Verdî'nin şiiri, sanki vezinli bir nesirdir. Çok akıcı ve sadedir. Şiirlerinde insanların huy ve karakterlerine, dünyevî olaylara dair bilgiler bulunmasına karşılık, edebî sanatlar yok denecek kadar azdır. Ancak muhteva olarak dindarlık, iyimserlik, gerçekçilik, ölçülü ve ağırbaşlı olma özelliklerini taşır.⁴

77 beyitlik "el-Kasîdetu'l-lâmiyye"nin diğer adı "Nasîhatu'l-ihvan ve murşîdetu'l-hillân"dır. Biz bu makalede "el-Kasîdetu'l-lâmiyye"nin veya diğer adıyla "Nasîhatu'l-ihvan"ın Arapça metnini ve Türkçe tercümesini vereceğiz. Kasîde birçok kişi tarafından şerhedilmiştir. Mehmet Zihni Efendi de, Feyz-i Yezdân Terceme-i "Nasîhatu'l-ihvan" adıyla kasîdeyi şerhetmiştir. Kasîdenin metin ve tercümesinde bu şerhten istifade edilmiştir.

EL-KASÎDETU'L-LÂMİYYE (NASÎHATU'L-İHVAN VE MURŞİDETU'L-HILLÂN) VE TERCÜMESİ

*

Güzel kadınları anmaktan ve gazelden (onların özelliklerinden bahseden şiirlerden) vazgeç; hak ve doğru olanı söyle. Ciddî olmayan kimseden de uzak dur.⁵

*

(Artık eğlenceyle ve faydasız şeylerle geçirilen) delikanlılık günlerini anmayı bırak. Çünkü o günler batmış bir yıldız demektir.

*

³ Muhammed b. Şâkir el-Kutubî, Fevâtu'l-vefeyât (tah: İhsân 'Abbâs), Beyrut, Dâru Sâdir, III/157; eş-Şevkânî, el-Bedru't-tâli', Beyrut, Dâru'l-ma'rife, I/514; ez-Zirikî, el-A'lâm, Beyrut, Dâru'l-'ilm li'l-melâyîn, III/228.

⁴ Hannâ el-Fâhûrî, el-Câmi' fi târîhi'l-edebi'l-'arabî el-edebu'l-kadîm, Beyrut, Dâru'l-cil, 1986, s.1048.

⁵ Arap şairleri kasidelerinde, önce, sevgiliyi medhederler ve onlarla ilgili olaylardan bahsederlerdi. Buna gazel ve tegazzül denir. Şair bu beytinde, böyle şeylerle uğraşılmasını tavsiye etmektedir.

Günah işleyerek geçirdiğin en tatlı hayatın tadı gitti, şimdi onun sadece günahı kaldı.

*

Kadını (sevgiliyi) bırak, onu ilgi alanından çıkar ki şerefli, saygın ve üstün birisi olasın.⁶

*

Coşturan eğlence âletlerini ve kıvırtarak oynayan tüysüz oğlanı kesinlikle aklından çıkar.

*

O ortaya çıktığında güneş tutulur. Salına salına yürüdüğünde, kargıların düzgünlüklerini önemsiz hale getirir.

*

Parlaklığını dolunayla mukayese etsek, ondan fazla olur. Yahut boy pos yönünden bir fidanla karşılaştırsak ona denk olur.

*

Sevdiğin kişinin güzelliğinin son bulacağını düşün, o zaman onun basit bir şey olduğunu görürsün.

*

Eğer sen gerçekten (akıllı bir) delikanlıysan, içkiyi bırak. Akıllı bir insan, nasıl delilik peşinde koşar.

*

Allah'tan kork. Allah korkusu kimin kalbine girer yerleşirse, o kimse istediğine mutlaka kavuşur.

*

Kahraman, yol kesen kimse değildir. Allah'tan korkarak nefsinin aşırı isteklerine karşı koyan kimse, ancak kahramandır.

*

Dine inan ve onu tasdik et. Geceleyin, Zühal (Satürn) yıldızını gözlemleyen kimseye (müneccime) güvenme.⁷

*

Bize yol gösteren yüce Allah'ın gücü hakkında akıllar şaşırıp kalmıştır.

*

⁶ Vaktin tamamını kadınla eğlenerek geçirmek, bazı ciddi şeyleri elde etmeye engeldir. Bundan dolayı "sevgiliye çok önem verme" demektir.

⁷ Şair, hayatı, müneccimin söylediği şeylere göre düzenlemenin, yıldızname ve fala baktırmanın, İslâm'a göre uygun olmadığını kastetmektedir.

O (Allah), yaratıkları için ölümü takdir etti. Böylece nice topluluk ve devleti yok etti.

*

Nemrut, Ken'an ve yer yüzüne hakim olup kimini iş başına getiren, kiminin de işine son veren hükümdarlar hani nerde?

*

Âd nerede? Firavun nerede? Piramitleri yükseltenler nerede? (İnsanlara ait özel haber ve kusurları) duyan, onlar hakkında kötü zanda bulunabilir.

*

Milletleri idare edenler, yüksek ve sağlam bina yapanlar nerede? Hepsi helak oldu ve yaptıkları o saray ve villaların kendilerine faydası olmadı.

*

Akıllı ve zeki kimseler, müttaki insanlar, ilim ehli ve öncekiler hani nerede?

*

Allah, onların her birini tekrar diriltecek ve herkese, yaptığı için karşılığını verecektir.

*

!

Yavrum! İslâm'a has bazı hikmetler içeren şu öğütleri dinle:

*

İlim tahsil et, tembellik yapma. İyilik ve fazilet, tembellere ne kadar uzaktır!

*

Dinî konularda iyi bir bilgi sahibi olmaya gayret et; onu bırakıp mal mülkle meşgul olma.

*

Uykuyu terkedip ilim tahsil et. İsteddiği şeyin önemini bilen kimse, onun için sarfedeceği (zaman ve çabayı) basit ve küçük görür.

*

İlim ehli gitmiş, deme. Yola çıkan kimse, istediği hedefe ulaşır.

*

İlmin artmasında, düşmanları zorlayıp perişan etme vardır. İlmin güzelliği ise, her işi düzeltmesidir.

*

Konuşmayı nahivle güzelleştir. Çünkü konuşmada i'rabı dikkat etmeyen kimsenin ifadesi bozuk olur.⁸

*

Şiir söyle. Ancak bu konuda benim gibi davran (yani şiirinde ahlakî şeyleri tavsiye et). Zira dünyada hediye ve bahşişe önem verilmemesi, pek nadir görülen bir şeydir.

*

Şiir, insanın (akıl ve zekâsının) üstünlüğünün belirtisidir. Basit ve düşük seviyede olmazsa o ne güzel şeydir.

*

İyiler öldü, soysuz, mayası bozuk, aslına yani atalarına dayanıp onlarla övünen kimselerden başkası kalmadı.

*

Ben, kesilmesi, o öpücüklerden daha güzel olan bir eli öpmeyi tercih etmem.

*

Öyle el ki yaptığım övgüden dolayı, bana mükafat verirse, onun esiri olurum. Eğer bir şey vermezse, o zaman bana mahcubiyetin verdiği şaşkınlık yeter.

*

Sözlerin en tatlısı, sana “al”; en acısı da “belki” dememdir.⁹

*

Bir ekmek parçası bile insanı, Kısranın saltanatına tenezzül ettirmez. Deniz yerine az bir suyla yetinilebilir.

*

Yüce Allah'ın şu sözlerini düşün: “Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz taksim ettik ve onlardan kimini ötekine derecelerle üstün kıldık ki, biri diğerine iş gördürebilsin”¹⁰ Bunun doğru olduğunu göreceksin. Zaten o, hak ve doğru olarak inmiştir.

*

⁸ “Nahiv” ve “i'rab”, Arap dili gramerine özgü terimlerdir. Bunlarla “kurallara uygun cümle kur ve öyle konuş” anlamı kastedilmektedir.

⁹ “Al” ifadesinden, bahşiş ve hediye verilmesi, “belki” ifadesinden de bir şeyin arzu ve temenni edilmesi kastedilmektedir.

¹⁰ Zuhuruf,32.

İnsanın sahip olduğu şeyler, kendi gayret ve azmiyle olmadığı gibi, bir gün kaçırdığı şey de kendi tembelliği sebebiyle değildir.¹¹

*

Dünyaya itibar etme. Onun âdetidir: Üstün olanı alçaltır, düşük olanı da yüceltir.

*

Dünyalık kazanmak istemeyenin yaşayışıyla, dünyalık elde etmek için çalışıp çabalayanın yaşayışı aynıdır. Belki çalışıp çabalayan daha zelif durumdadır.¹²

*

Nice kör cahil, zengin ve varlıklıdır. Nice hakîm ve bilgin de, dünyalık yüzünden tutuldukları hastalıklar sebebiyle ölüp gitmişlerdir.

*

Nice cesur, dünyadaki istek ve arzularına erişememiş; nice korkak, arzu ve emellerinin en son noktasına kadar ulaşmıştır.

*

Dünyalık için hile yapma telaşını bırak, ağır ol. Çare ancak, hileleri terketmededir.

*

Hangi el ve avuç, malik olduğu nesneden kimseye vermezse, Allah onu çolak eder (çolak etsin).

*

Asla “Aslım ve neslim” deme (yani asaletinle övünme). Çünkü insanın aslı ancak bulunduğu haldir.

*

Kişi (bazen) babası olmadan da şeref ve itibar kazanabilir. Para, güzelce tekrar kalıba dökülerek kalp olmaktan çıkarılabilir.

*

Gül de dikenler arasında yetişir. Nergis ise, ancak soğandan çıkar.

*

¹¹ Şair, bu beyitle öncekinin manasını açıklayarak verilen rızka razı olmayı tavsiye etmektedir. Yoksa çalışmayı yasaklamamıştır. Çünkü rızıklar takdir edilmiştir. Ama sebeplere bağlı olduğundan çalışmak ve sebeplere sarılmak gerekir.

¹² Bu beyit hakkında şöyle bir yorum yapabiliriz: Takdir edilenden fazlasını ele geçirmek imkansız olduğu için, hırsı ve aşırı gayreti, kişiye, insanlardan hakaret görmesinden başka yarar sağlamaz.

Bununla beraber ben nesebimden dolayı Allah'a hamdediyorum, zira nesebim Hz. Ebubekr'e ulaşmaktadır.

*

İnsanın değeri, az çok bilgisi nispetindedir.¹³

*

İki şeyi gizle: İhtiyaç içinde olduğunu ve zenginliğini. Bunları kimseye bildirme. Para kazan, (keyfi olarak) boş gezen âvârelerden uzak dur.

*

Çalış çabala, yorul ve emek sarfet. İyiyi kötüyü bilmeyen, kafası çalışmayan, günahkar ve bozguncu kimselerle arkadaşlık yapmaktan sakın.

*

Savurganlıkla cimrilik arasında bir derece vardır. Bunların her ikisi de, devam ederse insanı mahveder.

*

Daha önceki büyüklere hakaret etme. Çünkü onlar hatalı değillerdi.¹⁴

*

Beğenilmeyen şeyleri ve insanların kusurlarını görmezden gel. Çünkü dünyada böyle şeyleri hoş görmeyen kimse, başkalarının hoşnutluğunu kazanamaz.

*

İnsan dağ başına çıkıp insanlardan uzak durmaya kalksa bile, yine aykırı bir şeyden kurtulamaz.

*

Kovucudan yüz çevir. Çünkü dünyada söz taşıyan kadar nefret edilen kimse yoktur.

*

Ev komşusu seni rahatsız etse de, ona iyi davran. Eğer sabredemezsen, en iyisi, evini değiştirmektir.

*

İdareciden uzak durarak gazabından sakın. Söylediğini yapan yani tehdidini gerçekleştirebilecek kimseyle bozuşma.

*

¹³ Buradaki fiili (bildi) anlamındadır. Hz. Ali'nin de şöyle bir sözü vardır: (Herkesin değeri, bildiği kadardır). Kastedilen şudur: İnsanın bilgisinden başka bir değeri olmayıp, ilimdeki becerisi ne derecede ise, değeri de o derecedir.

¹⁴ Buradaki büyüklerle, Cemal ve Sıffin olaylarına katılan sahabiler vb. kastedilmektedir.

Halk seni istese de idareci olma. Bu konuda seni kınayıp azarlayanlara karşı çık.

*

Halkın yarısı, âdil olsalar da, idarecilerin düşmanıdır.

*

İdareci, istediği gibi gezip eğlenemediği için, birçok güzel şeyden mahrum kimse gibidir. (Eğer haksızlık ederse) mahşer gününde iki eli bağlı bir halde azap görür.

*

“Kadı” kelimesindeki nâkısılık ve sıklet bile yargıçlığın zorluğu konusunda bir ibrettir.¹⁵

*

İdareciliğin verdiği tad, görevden alındığında kişinin tattığı acılığa denk değildir.

*

İdarecilik, tadına bakana tatlı gelse bile, zehir, o balın içindedir.

*

Mevki ve memurluk yükü bedenimi zayıflattı. Çektiğim zahmet ve eziyet düşük insanları idare etmeye çalışmaktan dolayıcıdır.

*

Dünyada hırslı ve tamahkar olma ki sıkıntıdan kurtulup rahat olasın. Kişinin akıllı olduğunu gösteren kanıt, hırslı ve tamahkâr olmamasıdır.

*

Ansızın ölümle karşılaşacağına göre, kişinin ondan korkması gerekir.

*

Dostuna devamlı görünme; onu seyrek ziyaret et ki aranızdaki sevgi artsın. Dost sık sık ziyaret edilirse, ona bıkkınlık gelir.

*

Kılıcın kınını değil, kesecek yerini al. İnsanın da kıyafetlerine değil, faziletine itibar et.

☞

¹⁵ “Kadı” () kelimesi, Arapça gramer kurallarına göre; i’rabı (sonunun değişmesi bakımından) farklı bir durum arz etmektedir. Bu tür kelimelere Arapça’da “nâkıs” denir. Bu da bir istiskâle (zorluğa) sebep olmaktadır. Böylece şair şu kanaate varmaktadır: Kelimenin yapısındaki özellik bile kadılığın (yargıçlığın) ne kadar zor olduğunu göstermektedir

*

Karanlığın çökmesi, güneşe zarar vermediği gibi, faziletli kişilerin fakir düşmesi, kendilerinin faziletine zarar vermez.

*

İkamet ettiğin yeri sevip orada kalmakta ısrar etmen, apaçık bir âcizliktir, gerekiyorsa gurbete çık, âile ve akrabalarının yerine geçebilecek kimselerle karşılaşabilirsin.

*

Hareketsiz kalmakla su acı olur. Hilal bile hareket ederek yer değiştirdikçe dolunay haline gelir.

*

Söylediklerimi hafife alarak beni ayıplayan! (Haklısın!) Gülün kokusu domuzlan böceklerini¹⁶ rahatsız eder.

*

Benim söz oklarıma hedef olmaktan sakın, kendini onlardan koru. Sakın sana Su'al¹⁷ kabilesinden bir ok isabet etmesin.

*

Yumuşak birisinin yumuşaklığı, seni asla aldatmasın. Çünkü yılanlarda bile, kendilerinden sakınılması gereken bir yumuşaklık vardır.

*

Ben, boğazdan kayan, içimi rahat ve kolay su gibiyimdir. (Sâkinen, yumuşak ve zorluk çıkarmayan birisiyim). Su, kaynatılıp ısıtıldığında zarar verip helak edebilir (İşte, ben de öyleyim).

*

Ben, kırılması zor bambu ağacı gibiyim. O, yumuşaktır. Nasıl istersen öyle eğilir.¹⁸

*

*

¹⁶ Domuzlan böceği: Kınkanatlılardan bir böcek (brachynus crepitans).

¹⁷ Su'al: Ok atmadaki becerileriyle ünlü bir Arap kabilesidir. Şair kendisini, söz söylemede becerikli kabul ederek, sözlerinin ok gibi etkili olacağını kastetmektedir.

¹⁸ Şairin bu beyti şöyle yorumlanabilir: Ben zorluk ve sıkıntılara karşı dayanıklıyım, Rabbime tevekkül ediyorum. Bana zarar vermeye ve beni tamamen mahvetmeye kimsenin gücü yetmez.

Ancak zamanımızda, kimin malı varsa, o büyük ve şerefli birisidir. Halka göre öylesine saygı gösterilmelidir. Malı az olana itibar azdır.

*

Ayrıntıya girmeye ve sözü uzatmaya gerek yok. Zamanımızdakilerin hepsi bilgisiz ve tecrübesizdir. Ben de onlardan birisiyim.¹⁹

BİBLİYOGRAFYA

Hannâ el-Fâhûrî, el-Câmi' fi târihi'l-edebî'l-'arabî, el-edebu'l-kadîm, Beyrut, Dâru'l-cil, 1986.

Huart, Clément, Arab ve İslâm Edebiyatı (çeviren: Cemal Sezgin), Ankara, Tisa Matbaacılık.

İbnu'l-'Imâd, Şezerâtu'z-zehab, Dâru'l-Fikr.

Ignace Goldziher, Klasik Arap Literatürü (çeviren: Azmi Yüksel-Rahmi Er), Ankara, İmaj Yayınları, 1993.

el-Kutubî, Muhammed b. Şâkir, Fevâtu'l-vefeyât (tah: İhsân 'Abbâs), Beyrut, Dâru Sâdir.

Mehmet Zihnî Efendi, Feyz-i Yezdân Terceme-i "Nasîhatu'l-ihvan", Şeyh Yahya Efendi Matbaası, 1292.

Kehhâle, Ömer Rıza, Mu'cemu'l-muellifin, Beyrut, Mektebetu'l-Musennâ.

eş-Şevkânî, Muhammed, el-Bedru't-tâli', Beyrut, Dâru'l-ma'rife.

ez-Zirikî, Hayruddîn, el-A'lâm, Beyrut, Dâru'l-'ilm li'l-melâyîn.

¹⁹ Mehmet Zihnî Efendi, Feyz-i Yezdân Terceme-i "Nasîhatu'l-ihvan", Şeyh Yahya Efendi Matbaası, 1292.